

## ZAMONAVIY O'ZBEK TILIDA IJTIMOIIY TARMOQLAR TA'SIRIDA YUZAGA KELADIGAN LEKSIK O'ZGARISHLAR VA NEOLOGIZMLAR

**Jumayev Ilhom**

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti dotsent

**Xushboqova Zuhra Abdukarimovna**

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti talabasi

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek tilida ijtimoiy tarmoqlar (Instagram, Telegram, TikTok, Facebook va boshqalar) ta'sirida yuzaga keladigan leksik o'zgarishlar va neologizmlar tahlil qilinadi. Internet va globalizatsiya jarayonlari natijasida ingliz tilidan o'zlashuvchi so'zlar, semantik siljishlar, qisqartmalar, emoji va vizual unsurlar o'zbek leksikasini boyitmoqda. Maqolada “blogger”, “post”, “kontent”, “trend”, “influencer”, “blok qilmoq”, “reels qilish”, “followerlik” kabi misollar asosida neologizmlarning shakllanish mexanizmlari, yoshlar nutqidagi o'rni va til madaniyatiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlar tilni dinamiklashtirib, leksik boylikni kengaytirayotgan bo'lsa-da, milliy me'yorlarni saqlash va o'zbekcha muqobillarni joriy etish zarur. Maqola tilshunoslikning leksikologiya va sotsiolingvistika yo'nalishlariga oid bo'lib, ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

**Kalit so'zlar:** neologizm, leksik o'zgarish, ijtimoiy tarmoqlar, o'zbek tili, o'zlashuv, semantik siljish, internet slengi, yoshlar nutqi.

**Kirish:** Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy tarmoqlar nafaqat muloqot vositasi, balki tilning rivojlanishiga kuchli ta'sir etuvchi omilga aylandi. O'zbekiston Respublikasida ham internet foydalanuvchilarining soni tez sur'atlar bilan o'smoqda. Bu jarayon o'zbek tilining leksik tarkibini tubdan o'zgartirmoqda. Neologizmlar – ya'ni yangi paydo bo'lgan yoki mavjud so'zlarning yangi ma'noda qo'llanilishi natijasida yuzaga kelgan leksik birliklar – bugungi kunda tilshunoslikning dolzarb mavzusidir. Ijtimoiy tarmoqlar orqali ingliz tilidan olingan so'zlar (borrowing), ularning o'zbekcha talaffuzga moslashuvi

(adaptatsiya), semantik kengayish va qisqartirishlar (abbreviatsiya) kabi jarayonlar faol kechmoqda. Yoshlar nutqida bu o'zgarishlar ayniqsa tez kuzatiladi. Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoqlar ta'siridagi leksik o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlari, misollari va til rivojiga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot manbalari sifatida ilmiy maqolalar, internet matnlari va yoshlar suhbatlari namunalaridan foydalanildi.

### **Asosiy qism: Neologizmlar tushunchasi va shakllanish mexanizmlari**

Neologizmlar tilning tabiiy evolyutsiyasi natijasidir. Ular jamiyatdagi ijtimoiy, texnologik va madaniy o'zgarishlarga javob sifatida paydo bo'ladi. O'zbek tilida neologizmlar asosan uch yo'l bilan shakllanadi:

1. **To'g'ridan-to'g'ri o'zlashuv** – ingliz tilidan so'zlarning fonetik va grammatik jihatdan moslashuvi (masalan, “blogger” – blogger, “post” – post).
2. **Semantik siljish** – mavjud so'zning ma'nosi kengayishi (masalan, “tarmoq” so'zi ilgari faqat jismoniy bog'lanishni bildirgan bo'lsa, hozir “ijtimoiy tarmoq” ma'nosini ham olgan).
3. **Yangi birikmalar va derivatsiya** – o'zbekcha qo'shimchalar qo'shilishi orqali (“reels qilish”, “followerlik”, “trendga chiqmoq”).

Ijtimoiy tarmoqlar bu jarayonni tezlashtiradi, chunki ular norasmiy muloqot muhitini yaratadi. Postlar, stories, reels va kommentlar orqali yangi so'zlar bir necha soat ichida minglab foydalanuvchilarga yetib boradi.

**Ijtimoiy tarmoqlar ta'siridagi leksik o'zgarishlarning misollari** O'zbek tilida ijtimoiy tarmoqlar orqali quyidagi neologizmlar keng tarqalgan:

• **Kasb va faoliyat nomlari:** “blogger”, “vlogger”, “influencer”, “streamer”, “tarmoqchi”. Bu so'zlar yangi kasblarni ifodalaydi va yoshlar orasida “influencer bo'lmoq” iborasi odatiy holga aylangan.

• **Harakat va funksiyalar:** “post tashlamoq”, “storilarni ko'rmoq”, “reels qilish”, “like bosmoq”, “skrin qilmoq”, “blok qilmoq”, “akaund ochmoq”, “trendga

chiqmoq”. Bu birikmalar inglizcha “post”, “story”, “reel”, “like”, “block”, “account”, “trend” soʻzlaridan oʻzlashgan.

• **Semantik oʻzgarishlar:** “kontent” (yangi maʼnoda – matn, video yoki audio material), “update” (yangilanish), “follower” (obunachi) va “followerlik”. “Tarmoq” soʻzining ikkinchi maʼnosi – ijtimoiy platformalar tizimi.

• **Qisqartmalar va sleng:** “LOL” (laughing out loud – yotvolib kulyapman), “OMG” (oh my god), “selfie”, “hashtag”, “meme”. Yoshlar nutqida “like bosdim”, “story koʻrdim” kabi iboralar grammatik qoidalarni soddalashtirib, tezkor muloqotni taʼminlaydi.

• **Vizual unsurlar:** Emoji va stikerlar matnni qisman almashtirmoqda. Bu misollar shuni koʻrsatadiki, neologizmlar tilni iqtisodiy va dinamik qilmoqda, ammo baʼzida imlo va grammatika qoidalariga zid keladi.

**Tahlil va muammolar** Ijtimoiy tarmoqlar leksik boylikni oshirayotgan boʻlsa-da, bir qator muammolarni keltirib chiqarmoqda. Birinchidan, haddan ziyod oʻzlashuv milliy leksikani chetlab oʻtishi mumkin. Ikkinchidan, yoshlar nutqida norasmiy uslub rasmiy matnlarga oʻtib, til madaniyatini pasaytirishi ehtimoli bor. Uchinchidan, kirill va lotin alifbosi aralashuvi qoʻshimcha tartibsizlik yaratmoqda. Shu bilan birga, ijobiy tomonlari ham koʻp: neologizmlar tilni zamonaviy va xalqaro maydonda raqobatbardosh qiladi. Uchinchi Renessans davrida oʻzbek tilini raqamli muhitda rivojlantirish uchun bu oʻzgarishlarni ilmiy nazorat qilish muhim.

## Xulosa

Zamonaviy oʻzbek tilida ijtimoiy tarmoqlar taʼsiridagi leksik oʻzgarishlar va neologizmlar tilning tabiiy rivojlanishining bir qismidir. “Blogger”, “kontent”, “influencer”, “reels qilish” kabi birliklar tilni boyitmoqda va yosh avlod muloqotini yangicha shakllantirmoqda. Biroq, milliy oʻziga xoslikni saqlash uchun oʻzbekcha muqobillarni (masalan, “kontent” oʻrniga “mazmun”, “influencer” oʻrniga “taʼsirchan shaxs”) joriy etish, rasmiy lugʻatlar tuzish va taʼlimda neologizmlarni toʻgʻri qoʻllashni oʻrgatish

lozim. Tilshunoslar, blogerlar va davlat idoralari hamkorligida bu jarayonni boshqarish o‘zbek tilining kelajagini belgilaydi. Tadqiqot natijalari tilni saqlash va rivojlantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beradi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Qizi B.G.J. O‘zbek tilida neologizmlarning shakllanish jarayoni va ularning qo‘llanish sohasi // CyberLeninka, 2025.
2. Qizi M.M.M.R. O‘zbek tili lug‘at tarkibining neologizmlar bilan boyib borishi // CyberLeninka, 2025.
3. Nasiba O. Social Networks Lexicon in Uzbekistan // SJII, 2025.
4. Xayrulloeva L. Can Uzbek people use media-related neologisms... // Lingvospektr, 2025.
5. Internet va ijtimoiy tarmoqlarda tilning o‘zgarishi // InLibrary.uz, 2025.
6. Zamonaviy ingliz tilidagi neologizmlar: ijtimoiy tarmoqlar ta’siri // In-Academy.uz, 2026.